

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ У СТАНОВЛЕННІ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Петренко А.А.,

аспірант відділу міжнародного права та порівняльного правознавства

Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ORCID: 0000-0002-1646-6652

Петренко А.А. Роль організації економічного співробітництва та розвитку у становленні принципів міжнародного права навколишнього середовища.

В цій статті досліджується значення та роль нормотворчої діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку у становленні принципів такої порівняно нової галузі міжнародного права як міжнародне право навколишнього середовища. Показано, що хоча на момент її створення у 1960 році Організації економічного співробітництва та розвитку в жодному разі не була міжнародною організацією природоохоронного характеру, проте вже починаючи з початку 70-х років минулого сторіччя питання охорони навколишнього середовища стають важливим напрямком міжнародно-правового співробітництва під егідою цієї організації. У 1971 році в рамках ОЕСР було утворено Комітет з охорони навколишнього середовища, який нині має назву Комітет з екологічної політики. Протягом 70-х років минулого століття під егідою ОЕСР приймаються Рекомендації про керівні принципи, що стосуються міжнародних економічних аспектів екологічної політики 1972 року та Рекомендації щодо імплементації принципу «забруднювач платить» 1974 року, в яких знаходить своє закріплення принцип «забруднювач платить», який покладає на забруднювача витрати, пов'язані зі здійсненням заходів щодо запобігання та контролю над забрудненням з тим, щоб навколишнє природне середовище знаходилося у належному стані. Положення Рекомендації ОЕСР щодо імплементації принципу «забруднювач платить» 1974 досить швидко знайшли втілення у праві Європейських Співтовариств, а на сьогоднішній день лісабонській редакції Договору про функціонування Європейського Союзу він міститься у пункті 2 статті 191 разом з такими принципами природоохоронної політики Європейського Союзу як принцип перестороги та обережності та принцип усунення джерела шкоди. Принцип «забруднювач платить» нормативне закріплення лише у Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, Гельсінській конвенції про транскордонний вплив промислових аварій 1992 року тощо. Нор-

моторча діяльність під егідою ОЕСР мала також суттєве значення для становлення та формування таких принципів міжнародного права навколишнього середовища як принцип попередньої оцінки впливу на навколишнє середовище, принцип ненанесення шкоди навколишньому середовищу інших держав та районів за межами національної юрисдикції тощо.

Ключові слова: Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), нормотворча діяльність ОЕСР, міжнародне право навколишнього середовища, принципи міжнародного права навколишнього середовища, принцип «забруднювач платить».

Petrenko A.A. The Role of International Organization of Economic Co-operation and Development in the Formation of Principles of International Environmental Law.

This article studies the significance and role of the regulatory activity of the Organization for Economic Co-operation and Development in the formation of the principles of such a comparatively new field of international law as international environmental law. It is shown that although at the time of its creation in 1960, the Organization for Economic Co-operation and Development was in no way an international organization of environmental character, but since the early 1970s, environmental issues have become an important area of international legal cooperation under the auspices of this organization. In 1971, an Environmental Protection Committee was formed within the OECD, now called the Environmental Policy Committee. During the 1970s, under the auspices of the OECD, the Recommendations on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies of 1972 and the Recommendation on the Implementation of the Polluter-Pays Principle of 1974 were adopted, enshrining the polluter-pays principle, which imposes on the polluter the costs of implementing pollution prevention and control measures to ensure that the environment is in good condition. The provisions of the OECD Recommendation on the Implementation of the Polluter-Pays Principle of 1974 were quickly implemented in the law of

the European Communities and today the Lisbon version of the Treaty on the Functioning of the European Union contains it in paragraph 2 of Article 191, together with such principles of the European Union's environmental policy as the precautionary principle, the principles that preventive action should be taken, that environmental damage should as a priority be rectified at source. The «polluter pays» principle is normatively enshrined only in The Rio Declaration on Environment and Development of 1992, The Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents of 1992, etc. Regulatory activity under the auspices of the OECD were also essential for the establishment and formation of such principles of international environmental law as the principle of preliminary environmental impact assessment, the principle of undiminished environmental protection of other states and areas beyond national jurisdiction, etc.

Key words: Organization of Economic Cooperation and Development, rule-making activity of OECD, international environmental law, principles of international environmental law, «polluter pays» principle.

Вступ. Міжнародне право навколишнього середовища, або міжнародне екологічне право є однією з наймолодших, але водночас і таких, що бурхливо розвиваються, галузей сучасного міжнародного права, виникнення і становлення якої пов'язано з гостротою екологічних проблем, з якими стикається людство на сучасному етапі. У вітчизняній та зарубіжній міжнародно-правовій науці виокремлення міжнародно-правового співробітництва держав в сфері охорони навколишнього середовища в якості самостійної галузі міжнародного публічного права як правило пов'язується з документами, прийнятими на Стокгольмській конференції ООН з навколишнього середовища 1972 року, що, звичайно, зовсім не скасовує той факт, що окремі двосторонні та багатосторонні договори з питань охорони довкілля уклалися між державами принаймні з другої половини XIX століття. Характерною особливістю цієї галузі міжнародного права, яка суттєво відрізняє її від, скажімо, міжнародного морського права, є відсутність універсального міжнародного договору в якому були б сформульовані спеціальні галузеві принципи міжнародного права навколишнього середовища. Варто зауважити, що хоча ідея укладання такого договору так би мовити вітає у повітрі і неодноразово обговорювалася на найавторитетніших міжнародних форумах, а 10 травня 2018 року була підтримана Генеральною Асамблеєю ООН, яка схвалила резолюцію 72/277 «До укладання Всесвітнього пакту про охорону навколишнього середовища»[1], на даний момент зусилля міжнародного співтовариства у цьому напрямку не принесли бажаного результату і, як зауважив

Генеральний секретар ООН А. Гуттереш у Доповіді «Лакуни в міжнародному екологічному праві та документах, що стосуються навколишнього середовища: до укладання Всесвітнього пакту про охорону навколишнього середовища», «у сфері міжнародного екологічного права відсутня єдина всеохоплююча нормативно-правова база, що визначає те, що можна вважати загальнозастосовними нормами та принципами» [2, С. 4]. Втім, відсутність такого єдиного кодифікуючого акту зовсім не означає відсутності у міжнародному праві навколишнього середовища відповідних галузевих принципів, але їхній перелік та юридичний зміст мають виводитися з великої кількості міжнародних документів як юридично зобов'язуючого, так і рекомендаційного характеру, хрестоматійним прикладом яких є документи, прийняті на вищезгаданій Стокгольмській конференції 1972 року чи, наприклад, положення Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 року. Різноманітні документи та рішення міжнародних організацій у сфері охорони навколишнього середовища, як правило, не мають обов'язкової юридичної сили, проте вони можуть сприяти виявленню існуючих та формуванню нових звичаєвих норм міжнародного права навколишнього середовища, в тому числі і його галузевих принципів.

Огляд літератури. Роль таких міжнародних організацій як ООН та її спеціалізовані установи та регіональні економічні комісії, ЮНЕП з її розгалуженою інституційною структурою, регіональні міжнародні організації, до сфери діяльності яких входять в тому числі і питання охорони довкілля, у становленні та розвитку принципів міжнародного права навколишнього середовища була предметом наукових досліджень таких вітчизняних та зарубіжних фахівців як А.О. Андрусевич, Дж. Бонайн, С.М. Кравченко, О.С. Колбасов, М.М. Копилов, Ф. Сендс, О.М. Солнцев, Н.О. Соколова, Р.І. Шабанов, Ю.С. Шемшученко та багатьох інших.

Постановка проблеми. Водночас діяльність Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка була заснована ще у кінці 1960 року і на сьогоднішній день об'єднує 38 промислово розвинутих держав світу, у сфері розвитку міжнародно-правових стандартів охорони навколишнього середовища привертала порівняно незначну увагу як вітчизняних, так і зарубіжних юристів-міжнародників.

Мета та завдання дослідження. Отже, метою статті є аналіз впливу нормотворчої діяльності ОЕСР на становлення та розвиток принципів міжнародного права навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Основними цілями діяльності ОЕСР відповідно до положень ст. 1 Конвенції про заснування Організації економічного співробітництва та розвитку від 14 грудня 1960 року були визначені проведення політики,

спрямованої на досягнення найвищого сталого економічного зростання та зайнятості та підвищення рівня життя в країнах-членах, при збереженні при цьому фінансової стабільності, і таким чином сприяння розвитку світової економіки; сприяння подальшому економічному зростанню як у країнах-членах, так і в країнах, що не є членами, в процесі економічного розвитку; сприяння розширенню світової торгівлі на багатосторонній, недискримінаційній основі відповідно до міжнародних зобов'язань [3]. Отже, на перший погляд може здатися, що міжнародно-правова охорона навколишнього середовища знаходиться поза рамками визначених Конвенцією цілей міждержавного співробітництва в рамках ОЕСР, проте на практиці вже починаючи з початку 70-х років минулого сторіччя питання охорони навколишнього середовища стають важливим напрямком міжнародно-правового співробітництва під егідою цієї організації. На думку відомого британського юриста-міжнародника Ф. Сендса активне залучення ОЕСР до природоохоронних питань можна пояснити трьома причинами: 1) деякі питання охорони навколишнього середовища були визнані міжнародними за своєю сутністю; 2) відмінності у природоохоронних стандартах у державах-членах розглядалися як такі, що впливають на торгівлю та економічні і політичні відносини між ними; 3) висловлювалася думка, що деякі держави-члени ОЕСР можуть бути недостатньо підготовленими для розв'язання екологічних проблем, що постають перед ними [4, Р. 103]. Так, у 1971 році в рамках ОЕСР було утворено Комітет з охорони навколишнього середовища, який нині має назву Комітет з екологічної політики (Environment Policy Committee) [5]. За справедливим зауваженням німецького дослідника Я.-Х. Мейєра, «зі своїм Комітетом з охорони навколишнього середовища, ОЕСР стала першою у світі міжнародною організацією, яка створила інституційний форум для обговорення екологічних проблем» [6, Р. 3]. А вже 26 травня 1972 року Рада ОЕСР схвалила ініційовану цим Комітетом Рекомендацію про керівні принципи, що стосуються міжнародних економічних аспектів екологічної політики [7], відповідно до положень якої урядам держав-учасниць ОЕСР було рекомендовано дотримуватися відповідних керівних принципів, зміст яких розкривався у додатку до цієї рекомендації. Саме цією Рекомендацією вперше у міжнародній практиці було запроваджено принцип «забруднювач платить», який на сьогоднішній виступає одним з галузевих принципів міжнародного права навколишнього середовища. Варто відмітити, що, як зазначає вітчизняний правознавець Р.І. Шабанова, «в документах ОЕСР можна зустріти найбільш повне і всеосяжне визначення цього принципу» [8, С. 66]. У вищезазначеній Рекомендації, а також у схваленій Радою ОЕСР 14 листопада 1974 року

Рекомендації щодо імплементації принципу «забруднювач платить» [9], цей принцип тлумачиться як такий, що покладає на забруднювача витрати, пов'язані зі здійсненням заходів щодо запобігання та контролю над забрудненням з тим, щоб навколишнє природне середовище знаходилося у належному стані. Тобто «вартість цих заходів повинна бути відображена у вартості товарів та послуг, які спричиняють забруднення при їхньому виробництві та/або споживанні» [9]. В Рекомендації було, зокрема, наголошено, що уніфіковане застосування цього принципу у природоохоронній політиці держав-членів ОЕСР сприятиме раціональному використанню та кращому розподілу дефіцитних природних ресурсів. Також в документі підкреслювалося існування тісного взаємозв'язку між політикою конкретної країни в сфері охорони навколишнього середовища та її загальною соціально-економічною політикою, а соціально-економічні проблеми, що можуть виникати внаслідок швидкого запровадження суворих заходів контролю над забрудненням, розглядалися як підстава для розгляду питання про надання державної допомоги. Проте Рекомендація обумовлювала можливість надання такої допомоги рядом досить жорстких умов. По-перше, вона має обмежуватися лише тими частинами економіки, такими як промислові райони та заводи, де у випадку ненадання такої допомоги могли б виникнути серйозні складнощі. По-друге, допомога має бути обмежена чітко визначеними перехідними періодами, заздалегідь встановленими і адаптованими до конкретних соціально-економічних проблем. Третьою умовою надання державної допомоги було те, що вона не повинна була створювати суттєвих диспропорцій в міжнародній торгівлі та інвестиціях. Також встановлювалося правило, відповідно до якого умови надання допомоги новим заводам мали бути більш жорсткими, ніж ті, що застосовуються до існуючих підприємств. Слід особливо наголосити на тому, що принцип «забруднювач платить» не знайшов відображення в Стокгольмській декларації 1972 року [10], яка, разом з прийнятим на тій же самій Стокгольмській конференції ООН з проблем навколишнього середовища, Планом дій стала одним з тих документів, що «поклали початок регулярній міжнародній діяльності з охорони навколишнього середовища в рамках ООН» [11, С. 9]. На універсальному рівні він знаходить нормативне закріплення лише у Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, принцип 16 якої передбачає, що «національні влади мають намагатися сприяти інтернаціоналізації екологічних витрат та використання економічних засобів, беручи до уваги підхід, відповідно до якого забруднювач має нести витрати, пов'язані з забрудненням, відповідним способом враховуючи суспільні інтереси та не порушуючи міжнародну торгівлю та інвесту-

вання» [12]. Тобто нормотворча діяльність ОЕСР щодо формування юридичного змісту принципу «забруднювач платить» вплинула на становлення цього принципу в документах універсального характеру, щоправда таких, що в більшості наділені лише рекомендаційною силою і є класичними прикладами так званого «soft international law». Якщо ж казати про міжнародні інструменти договірному характеру, принцип відображено в чималій кількості міжнародних договорів регіонального характеру, наприклад у розробленій під егідою Європейської економічної комісії ООН Гельсінської конвенції про транскордонний вплив промислових аварій 1992 року (набула чинності 19 квітня 2000 р.; станом на початок 2022 року її сторонами-учасниками були 40 держав та Європейський Союз) [13], в преамбулі якої принцип «забруднювач платить» береться до уваги як «принцип міжнародного права навколишнього середовища» [14]. Положення Рекомендації ОЕСР щодо імплементації принципу «забруднювач платить» 1974 досить швидко знайшли втілення у праві Європейських Співтовариств. На необхідності запровадження цього принципу у право Співтовариства наголошувалося вже під час прийняття Першої програми дій з навколишнього середовища у листопаді 1973 року [15, С. 88], а 3 березня 1975 року було ухвалено Рекомендацію Ради Європейських Співтовариств щодо розподілу витрат та дій державних органів з питань охорони навколишнього середовища [16], в якій були передбачені відповідні процедури його застосування. На рівні первинного права принцип «забруднювач платить» було запроваджено у Договір про заснування Європейського Співтовариства у 1986 році, а у чинній на сьогоднішній день лісабонській редакції Договору про функціонування Європейського Союзу він міститься у пункті 2 статті 191 разом з такими принципами природоохоронної політики Європейського Союзу як принцип перестороги та обережності та принцип усунення джерела шкоди [17]. Повертаючись до питання розвитку змісту принципу «забруднювач платить» у праві ОЕСР зауважимо, що згідно з Рекомендацією, що стосується деяких фінансових аспектів дій державних органів щодо попередження розливів нафти та боротьби з ними від 18 квітня 1981 року [18], державам-членам ОЕСР було рекомендовано використовувати, за виключенням тих випадків, коли національне законодавство вимагає іншого, цей принцип при покладанні на фізичну чи юридичну особу, відповідальну на внутрішньому рівні, витрат на розумні заходи щодо виправлення становища, вжиті державними органами після інциденту. Згідно з Рекомендацією про застосування принципу «забруднювач платить» до аварійного забруднення від 7 липня 1989 року [19] Рада ОЕСР закликала держави-члени враховувати «Керівні принципи, що стосуються аварійного

забруднення» в ситуаціях з аваріями, які пов'язані з небезпечними речовинами. Згідно з цими «Керівними принципами» застосування принципу «забруднювач платить» у випадках аварійного забруднення передбачає, що оператор небезпечної установки має нести витрати на розумні заходи щодо запобігання та контролю забруднення від цієї установки, які запроваджуються компетентними органами держав-членів відповідно до вимог їхнього законодавства.

Внесок ОЕСР у формування принципів міжнародного права навколишнього середовища не обмежується лише розробкою концептуальних засад принципу «забруднювач платить». Заслугує на увагу Декларація про екологічну політику [20], прийнята 14 листопада 1974 року на зустрічі на міністерському рівні Комітету з охорони навколишнього середовища ОЕСР. У вищезгаданому документі представники держав-членів ОЕСР наголосили на тому, що охорона та поступове покращення якості навколишнього середовища є однією з цілей співробітництва держав-членів цієї організації. Серед інших ключових положень цієї Декларації варто відмітити наголос на взаємозв'язку між політикою економічного зростання та соціального розвитку з одного боку, та політикою у сфері охорони навколишнього середовища з іншого. Також було наголошено на необхідності подальших дій для вирішення проблеми міст, видобутку та використанні енергії з існуючих та нових джерел з дотриманням умов, які забезпечують збереження екологічних цінностей, захисті навколишнього середовища шляхом заохочення просування екологічно чистих технологій, збереження енергії, активізації зусиль з переробки матеріалів, розробки замінників дефіцитних або екологічно шкідливих речовин, співпраці у вирішенні проблем транскордонного забруднення в дусі солідарності з наміром подальшого розвитку міжнародного права в цій сфері, попередній оцінці екологічних наслідків значної приватної і державної діяльності, ратифікації, імплементації та розробці нових конвенцій в сфері охорони навколишнього середовища, співпраці ОЕСР з іншими міжнародними організаціями та державами в природоохоронній сфері з врахуванням особливих обставин у країнах, що розвиваються. В Декларації про навколишнє середовище: ресурс для майбутнього [21], яка була прийнята 20 червня 1985 року на міністерській зустрічі Комітету з навколишнього середовища державами-членами ОЕСР та Югославією, країни ОЕСР підкреслили, що постійне покращення якості навколишнього середовища та стале економічне зростання є взаємодоповнюючими цілями держав-членів, наголосили на необхідності активізації глобальних зусиль для розв'язання екологічних проблем як на національному, так і на міжнародному рівні, та необхідності розширення міжнародного співробіт-

ництва у розв'язанні екологічних проблем як глобального, так і регіонального характеру. Серед заходів, які зобов'язалися вжити держави-підписанти, слід вказати на забезпечення врахування екологічних міркувань на ранній стадії розробки і реалізації економічної політики у сфері сільського господарства, промисловості, енергетики та транспорту, задоволення потреб в покращенні якості навколишнього середовища у міських районах, зменшувати загальне забруднення з тим щоб не переносити проблеми з однієї частини навколишнього середовища на іншу, досягти ефективного скорочення викидів основних забруднювачів повітря, підтримання зусиль щодо запровадження таких автотранспортних засобів, які менше забруднюють навколишнє середовище, посилення контролю за створенням та видаленням небезпечних відходів та створенні ефективної та юридично зобов'язуючої системи контролю над їх транскордонним переміщенням, забезпеченні більшої гнучкості, ефективності та рентабельності при розробці заходів боротьби з забрудненням, зокрема шляхом застосування принципу «забруднювач платить», забезпеченні належних заходів контролю за потенційно небезпечними установками, розв'язання нових проблем екологічного характеру, таких як зміна клімату та проблем, які виникають внаслідок розвитку біотехнологій тощо.

Важливе значення для формування принципових засад сучасного міжнародного права навколишнього середовища мала Рекомендація щодо принципів, що стосуються транскордонного забруднення [22], яка була схвалена Радою ОЕСР 14 листопада 1974 року одночасно з згаданими вище Рекомендацією щодо імплементації принципу «забруднювач платить» та Декларацією про екологічну політику. Дана Рекомендація містила принципи щодо транскордонного забруднення, якими пропонувалося керуватися державам-членам з метою розробки гармонізованої політики щодо міжнародного співробітництва у боротьбі з таким забрудненням. Згідно з цією Рекомендацією під забрудненням розуміється «внесення людиною, прямо чи опосередковано, речовин або енергії в навколишнє середовище, що призводить до шкідливих наслідків такого характеру, який загрожує здоров'ю людини, завдає шкоди живим ресурсам та екосистемам, погіршує або заважає благоустрою та іншим законним видам використання навколишнього середовища» [22]. Ключовим моментом цієї Рекомендації є закріплення в ній основних елементів принципу ненанесення шкоди навколишньому середовищу інших держав та районів за межами національної юрисдикції, що повністю корелює з положенням принципу 21 Стокгольмської декларації 1972 року. Згідно з Рекомендацією при реалізації узгодженої політики в сфері охорони навколишнього середовища

держав-члени ОЕСР мають враховувати цілий ряд критеріїв, зокрема рівні існуючого забруднення та якості навколишнього середовища, характер та якість забруднюючих речовин, асиміляційну здатність навколишнього середовища тощо. Наголошується також на необхідності складання та актуалізації переліків особливо небезпечних речовин щодо яких необхідно вжити заходів з ліквідації забруднюючих викидів та переліків речовин, викиди яких підлягатимуть суворому контролю, та запобігання будь-якому збільшенню транскордонного забруднення і зменшення та усунення вже наявного. Серед інших принципів, якими мають керуватися держави-члени ОЕСР у здійсненні політики у сфері запобігання транскордонному забрудненню повітря дана Рекомендація називає принцип недискримінації, тобто на забруднювачів, які заподіють транскордонне забруднення повинні розповсюджуватися правові положення не менш суворі, ніж ті, що застосовуються до еквівалентного забруднення в межах країни, принцип рівного права бути вислуханим, згідно з яким у випадку транскордонних наслідків забруднення, особи, яких зачепили наслідки такого забруднення, повинні мати такі ж самі права на участь у судовому чи адміністративному провадженні у державі, з якої походить забруднення, як і у своїй державі, принцип інформування та консультацій відповідно до якого до початку проведення діяльності, яка може створити значний ризик транскордонного забруднення, держава, що планує таку діяльність, повинна заздалегідь надати інформацію тим державам, яких наслідки такої діяльності можуть зачепити. Важливою складовою частиною Рекомендації був наголос на необхідності враховувати вищезгадані принципи при укладанні двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів щодо боротьби з транскордонним забрудненням, які також мали б включати до себе положення щодо швидкої та справедливої компенсації особам, які постраждали від транскордонного забруднення. Зміст принципів недискримінації та рівного права доступу отримав подальший розвиток в Рекомендації щодо рівного права доступу у зв'язку з транскордонним забрудненням від 11 травня 1976 [23] (втратила силу 12 липня 2017 року) та більш деталізованій Рекомендації щодо імплементації режиму рівного права доступу та недискримінації у зв'язку з транскордонним забрудненням від 17 травня 1977 року [24]. Нормотворча діяльність ОЕСР шляхом прийняття юридично незобов'язуючих документів суттєвим чином вплинула також на становлення такого принципу міжнародного права навколишнього середовища як принцип попередньої оцінки впливу на навколишнє середовище. У Рекомендації щодо аналізу екологічних наслідків важливих державних та приватних проектів від 14 листопада 1974 року [25] державам-членам ОЕСР було рекомен-

довано встановити процедури та методології для прогнозування та опису екологічних наслідків важливих державних і приватних проектів, які можуть мати великий вплив на якість навколишнього середовища, та здійснювати обмін інформацією, яка допоможе спрогнозувати такий вплив. Положення цієї Рекомендації було значною мірою розвинуто і конкретизовано у Рекомендації щодо оцінки проектів, що мають значний вплив на навколишнє середовище від 8 травня 1979 року, згодом переглянута і перейменована на Рекомендацію щодо оцінки проектів, планів і програм, що мають значний вплив на навколишнє середовище [26], яка у чинній редакції передбачає, зокрема, використання екологічної оцінки в процесі планування, розробки та прийняття рішень, які потенційно здійснюватимуть суттєвий вплив на навколишнє середовище, встановлення чітких рамок і процедур для визначення відповідних заходів з пом'якшення такого впливу, вжиття заходів щодо інформування громадськості та моніторингу впливу на навколишнє середовище проектів, планів і програм, які підлягали такий оцінці. Цей принцип отримав подальший розвиток у Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, в якій, зокрема передбачено, що «оцінка екологічних наслідків як національний інструмент здійснюється щодо передбачуваних видів діяльності, які можуть мати значний негативний вплив на навколишнє середовище та які підлягають затвердженню рішенням компетентного національного органу» [12], а на рівні юридично зобов'язуючого міжнародно-правового документу договірною характеру отримав детальну регламентацію в Конвенції про оцінку впливу навколишнє середовище у транскордонному масштабі від 25 лютого 1991 року (Конвенції Еспо) [27], розробленій під егідою Європейської економічної комісії ООН.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що нормотворча діяльність ОЕСР в сфері міжнародного права навколишнього середовища попри той факт, що вона здійснюється в абсолютній більшості випадків шляхом прийняття юридично незобов'язуючих документів, відіграє суттєву роль у поступовому формуванні юридичного змісту принципів цієї галузі міжнародного права, система яких на сьогоднішній день ще значною мірою перебуває у стадії становлення. Саме ОЕСР стала однією з перших міжнародних міжурядових організацій, що звернулася у своїй діяльності до широкого спектру проблем, пов'язаних з міжнародною охороною навколишнього середовища. Цій організації належить пріоритет у розробленні концептуальних засад принципу «забруднювач платить», який був запроваджений у міжнародну практику відповідно до Рекомендації про керівні принципи, що стосуються міжнародних економічних аспектів екологічної політики 1972 року та

Рекомендації щодо імплементації принципу «забруднювач платить» 1974 року, а згодом отримав своє нормативне закріплення як рекомендаційна норма на універсальному рівні (Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку 1992 року) та договірною нормою на регіональному рівні (право Європейського Союзу, Гельсінська конвенція про транскордонний вплив промислових аварій 1992 року тощо). Нормотворча діяльність під егідою ОЕСР мала також суттєве значення для становлення та формування таких принципів міжнародного права навколишнього середовища як принцип попередньої оцінки впливу на навколишнє середовище, принцип нанесення шкоди навколишньому середовищу інших держав та районів за межами національної юрисдикції тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 72/277 «К заключению Всемирного пакта о защите окружающей среды». URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/72/277>.
2. Пробелы в международном экологическом праве и касающихся окружающей среды документах: к заключению Всемирного пакта о защите окружающей среды Доклад Генерального секретаря от 30.11.2018. 42 с. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27070/SGGaps_RU.pdf?sequence=5&isAllowed=y.
3. Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/general/conventionontheorganisationforeconomicco-operationanddevelopment.htm>.
4. Sands P. Principles of International Environmental Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 1116 p.
5. Environment Policy Committee (ЕРОС). URL: <https://www.oecd.org/env/epoc.htm>.
6. Meyer J.-H. Who should pay for pollution? The OECD, the European Communities and the emergence of environmental policy in the early 1970s. 38 p. URL: https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2450481/170102+ERH+Article_environment_Meyer_final+manuscript-post-print.pdf?sequence=1.
7. Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0102>.
8. Шабанов Р.І. Сутність принципу «забруднювач платить» як принципу міжнародного екологічного права. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 26. 2017. С. 63–69.

9. Recommendation of the Council on the Implementation of the Polluter-Pays Principle. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0132>.
10. Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды. Принята Конференцией Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды, Стокгольм, 1972 год. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text.
11. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.
12. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.
13. Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents Helsinki, 17 March 1992. Status as at 07-02-2022. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mt_dsg_no=XXVII-6&chapter=27&clang=en#1.
14. Конвенция о трансграничном воздействии промышленных аварий Хельсинки, 17 марта 1992 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_262#Text.
15. Микиевич М.М., Андрусевич Н.И., Будякова Т.О. Европейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник. Львів, 2004. С. 88.
16. 75/436/Euratom, ECSC, EEC: Council Recommendation of 3 March 1975 regarding cost allocation and action by public authorities on environmental matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31975H0436>.
17. Consolidated Version of The Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN#page86>.
18. Recommendation of the Council concerning Certain Financial Aspects of Actions by Public Authorities to Prevent and Control Oil Spills. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0191>.
19. Recommendation of the Council concerning the Application of the Polluter-Pays Principle to Accidental Pollution. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0251>.
20. Declaration on Environmental Policy. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0134>.
21. Declaration on Environment: Resource for the Future. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0219>.
22. Recommendation of the Council on Principles concerning Transfrontier Pollution. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0133>.
23. Recommendation of the Council on Equal Right of Access in Relation to Transfrontier Pollution. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0140>.
24. Recommendation of the Council for the Implementation of a Regime of Equal Right of Access and Non-Discrimination in Relation to Transfrontier Pollution. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0152>.
25. Recommendation of the Council on the Analysis of the Environmental Consequences of Significant Public and Private Projects. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0130>.
26. Recommendation of the Council on the Assessment of Projects, Plans and Programmes with Significant Impact on the Environment. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0172>.
27. Конвенцію про оцінку впливу навколишнього середовища у транскордонному масштабі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text.